

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ МОРСЬКОГО ПРАВА

УДК 341.1

Б.В. Бабін, д.ю.н., доцент, завідувач
кафедри адміністративного та
кримінального права ОНМА

**ЗАЛУЧЕННЯ ПРОФСПІЛОК МОРЯКІВ У ПРАВОВІ
МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ МОРСЬКОМУ ПІРАТСТВУ**

У статті досліджено форми та механізми залучення професійних спілок моряків та їх об'єднань у механізми протидії морському піратству. Визначено форми участі профспілок моряків у програмах реабілітації жертв піратських нападів, визначено перспективи удосконалення колективних договорів з питань захисту прав моряків під час та після нападів піратів.

Ключові слова: протидія піратству, профспілки моряків, реабілітація жертв, колективні угоди, відповідальність судновласників.

В статье исследованы формы и механизмы привлечения профсоюзов моряков и их объединений в механизмы противодействия морскому пиратству. Определены формы участия профсоюзов моряков в программах реабилитации жертв пиратских нападений, определены перспективы совершенствования коллективных договоров по вопросам защиты прав моряков во время и после нападений пиратов.

Ключевые слова: противодействие пиратству, профсоюзы моряков, реабилитация жертв, коллективные договоры, ответственность судовладельцев.

The article investigates the forms and mechanisms of attracting seafarers' unions and their associations in the mechanisms of combating maritime piracy. There the forms of participation of seafarers' trade unions in rehabilitation of pirate attacks victims are determined, prospects for improving the collective agreements for the protection of seafarers' rights during and after the attacks of pirates are identified at.

Key words: fight against piracy, seafarers' unions, rehabilitation of victims, collective agreements, liability of shipowners.

Постановка проблеми. Аспекти залучення у процеси протидії піратству усіх зацікавлених суб'єктів, зокрема, профспілок моряків мають бути предметом уваги доктрини міжнародного та національного права. Актуальність відповідної загрози праці у морському судноплаванні є аксіомою. Так, за даними Контактної групи по боротьбі з піратством біля берегів Сомалі (КГПБС), що працює під егідою ООН, на кінець вересня 2012 року лише у відповідному регіоні в заручниках перебували 224 моряка і захопленими залишалися 17 суден (включаючи три рибальські судна і вісім однощоглових каботажних суден). У вересні 2011 року в заручниках перебували 339 осіб і захопленими були 16 суден (включаючи чотири рибальські судна і два однощоглових каботажних судна) [1].

У 2010 р. близько одного мільйона моряків (або більше ніж 65 % від загального числа моряків у світі) підписали петицію «Покінчимо з піратством зараз», яку було згодом доставлено через ІМО до Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна. Як відзначалося у петиції, судноплавна галузь залишається

повністю єдиною в цій кампанії з викорінення морського піратства і вітає всі ініціативи, щоб добитися цього, в тому числі діяльність КГПБС, ІМО та інші. На жаль, як можна побачити з вищенаведеного, після подання цієї петиції у 2011 – 2012 рр. ситуація погіршилася для моряків торговельного флоту в усьому світі і особливо в Індійському океані.

Термін утримання під вартою викрадених моряків збільшився в середньому до семи місяців, є ще багато випадків жорстокого поводження, насильства і тортуру і останнім часом, на превеликий жаль, деякі зі смертельним результатом, включаючи явне вбивство заручників, у той час як інші використовуються в якості «людського щита». Багато інших моряків, навіть хоча їх судно не було викрадено, стали об'єктом озброєного нападу і перебували значний час у замкненому просторі, до поки були звільнені [5].

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Зазначена проблема вимагає від профспілок моряків та їх міжнародних асоціацій певних визначених дій, а від наукової доктрини – розроблення відповідних рекомендацій щодо ефективності такої діяльності. Тому метою цієї статті є дослідження наявних форм залучення профспілок моряків у механізми протидії піратству та розроблення перспективних шляхів удосконалення таких форм. Для реалізації поставленої мети необхідно здійснити наступні завдання: дослідити ставлення міжнародних організацій до цієї проблеми, втілене у нормативних актах та організаційних і програмних механізмах, дослідити практичні форми участі профспілок моряків у таких міжнародних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові механізми протидії піратству в Україні досліджувало багато авторів, зокрема М.О. Баймуратов, Т.Р. Короткий, О.М. Шемякін та ін.; водночас проблематику участі у вказаних механізмах профспілок правова доктрина досі не торкалася.

Виклад основного матеріалу. Втім, одним з прикладів такої діяльності є утворена у вересні 2011 р. за фінансової підтримки Міжнародної федерації транспортників (ITF) Програма гуманітарної відповіді морському піратству (MPHRP). Метою програми є надання цільової благодійності та утворення фонду допомоги морякам та їх родинам впоратися з фізичними та психічними травмами, викликаними тортурами і жорстоким поводженням з боку піратів. Програма охоплює співпрацю об'єднань судновласників, профспілок, менеджерів, агентів комплектування, страховиків і асоціацій, що представляють всі галузі кораблебудування. MPHRP прагне реалізувати три фази: «до, під час і після інциденту», з метою реалізації моделі надання допомоги морякам та їх родинам, пов'язаної з гуманітарними аспектами травматичного інциденту, викликаного піратським нападом, збройним пограбуванням або захопленням в якості заручників, в її рамках запроваджено проект «Океан без піратства».

Перший етап реалізації MPHRP передбачав п'ять груп заходів:

- розробка «належної практики» у форму керівництва для використання судноплавним компаніям, штатним агентствам і благодійним товариствам для підтримки як морякам та їх родинам протягом трьох фаз інцидентів піратства: перед від'їздом, під час кризи, і в межах посткризової ситуації;
- розробка навчальних модулів для боротьби з піратством на різних етапах;
- створення міжнародної мережі навчань у сфері першого реагування, що

передбачають опанування відповідними навичками організаціями-партнерами;

- розвиток мережі фахівців, які працюють з жертвами піратства та здійснюють їх постраваматичний догляд;

- цілодобова робота на 27 мовах телефону довіри для моряків у координації з благодійними морськими організаціями «SeafarerHelp», як проекту Міжнародної мережі допомоги морякам (ISAN) [6].

Керівництво, розроблене в межах MPHRP, представляє свою інкорпорацію належної практики для судноплавних компаній та комплектування агентів для гуманітарної підтримки моряків і членів їх сімей, причетних до піратства інцидентів. До керівництва увійшли наступні ключові теми: розробка плану дій, підготовка та навчання перед потраплянням у зону небезпеки, функції представника по контактах з родинами, алгоритм дій під час піратської атаки, алгоритм дій під час піратського полону та потрапляння у заручники, тактика дій при підготовці до звільнення, під час та після звільнення, здійснення психосоціальної реабілітації і безперервного догляду, методи антикризового управління, форми для зворотного зв'язку. За наслідками такого зв'язку передбачається утворення ресурсу для збору відповідних досліджень/інформації та забезпечення доступу до неї, з наданням докладної консультації за умов запиту відповідної допомоги [5].

Питання реабілітації жертв піратства висвітлено й у актах компетентних міжнародних організацій. Так, у резолюції Ради Безпеки ООН 2020 (2011) від 22 листопада 2011 р. підкреслюється «необхідність того, щоб держави розглянули можливі методи надання допомоги морякам, які стали жертвами піратів», і вітається відповідна робота, що здійснюється у цьому зв'язку в рамках КГПБС та ІМО з підготовки керівних принципів надання допомоги морякам та іншим особам, які стали жертвами актів піратства» [2]. Вважаю, що схвалення таких Керівних принципів значно спростило б ситуацію у сфері протидії піратству.

Також слід вказати, що Рада Безпеки ООН неодноразово підтверджувала міжнародне засудження актів викрадення людей і захоплення заручників, у тому числі актів, засуджуваних у Міжнародній конвенції про боротьбу із захопленням заручників, і рішуче засуджувала триваючу практику захоплення заручників, застосовувану піратами, діючими біля берегів Сомалі. При цьому Радою Безпеки ООН неодноразово висловлювалася серйозна заклопотаність у зв'язку з людськими умовами, в яких утримуються захоплені заручники, визнавалися негативні наслідки цього для членів їх сімей; Рада Безпеки закликала до негайного звільнення всіх заручників і відзначала важливість співробітництва держав-членів у вирішенні проблеми захоплення заручників і судового переслідування підозрюваних таких діячів осіб (резолюції 2020 (2011) від 22 листопада 2011 р., 2077 (2012) від 21 листопада 2012 р. та ін.) [2; 3].

У ст. 79 Доповіді Генерального секретаря ООН від 22 жовтня 2012 р. S/2012/783 відзначалася глибока стурбованість долею постраждалих, в тому числі моряків, які перебувають у заручниках у піратів. Як відзначав Генсек ООН, «всі заручники мають бути звільнені без подальшого зволання, і зусилля по їх звільненню повинні безперервно продовжуватися; необхідно також негайно вирішити проблему, з якою стикаються заручники, які не можуть бути репатрійовані після їх звільнення піратами». У доповіді віталася спільні зусилля органів ООН, спрямовані на розробку програми на підтримку зусиль з надання

екстреної допомоги звільненням заручникам та забезпечення догляду за ними [1]. Адже, як і вказані Керівні принципи, відповідний програмний акт знаходиться ще на етапі первинного узгодження.

Варто вказати, що у вересні 2012 р. III Робоча група КГПБС провела огляд домовленостей та проекту керівних вказівок, що стосуються механізмів соціальної підтримки моряків, і вітала пропозиції Політичного відділення ООН для Сомалі щодо розробки програми надання підтримки заручникам. Крім того, Об'єднані Арабські Емірати і оператор морських терміналів компанія «Ді-пі уорлд» провели 27-28 червня 2012 року в Дубаї другу конференцію високого рівня з проблеми піратства, присвячену темі «Вироблення регіональних заходів по боротьбі з піратством на морі: розвиток партнерських зв'язків між державним і приватним секторами і зміцнення глобальної взаємодії». Учасники цієї конференції висловили занепокоєння з приводу наслідків насильства і захоплення заручників для моряків та їхніх родин [1].

Відповідні положення містяться й у резолюціях ІМО останніх років. Так, Стратегічний план ІМО (на шестирічний період 2012-2017 рр.), схвалений резолюцією А.1037 (27) у листопаді 2011 р. визначає стратегічні напрями і конкретні дії ІМО, спрямовані на вирішення сучасних питань, викликів, подій, включаючи, піратство та озброєний розбій проти суден; а також здійснення ефективних заходів для вирішення проблем, пов'язаних з гуманітарними аспектами піратства і озброєного розбою проти суден [8]. План дій високого рівня ІМО на 2012 – 2013 рр., затверджений резолюцією ІМО А.1038 (27), містить детальний список запланованих результатів роботи на два роки і їх взаємозв'язок з шестирічним стратегічним планом, зокрема, щодо надання в посттравматичний період «турботу тим, хто пережив атаку чи захоплення піратами, їх родинам» [4].

Резолюція ІМО А.1044 (27) від 30 листопада 2011 «Піратство та збройний розбій проти суден в водах у берегів Сомалі» закликає уряди заохочувати власників і операторів суден, що перебувають під їх прапором, враховувати в повному обсязі положення, що стосуються догляду за моряками після нападу піратів і знаходження в заручниках у піратів, а також стосуються взаємин з родинами моряків. У цьому зв'язку пропонується «дотримуватися відповідних рекомендацій та керівництва про передову практику, розроблену ІМО, судноплавною індустрією і благодійними організаціями», та розробити, якщо потрібно, плани і процедури з інформування зацікавлених країн про стан моряків, які перебувають на захопленому судні під прапором цієї держави, про заходи, вжитих для швидкого звільнення таких моряків і стан виплат їм зарплат [7]. Варто вказати, що єдиною наявною формою відповідного керівництва є згадане вище Керівництво, розроблене в межах МРНРР.

Водночас не можна оминати увагою той факт, що у резолюції Ради Безпеки ООН 2077 (2012) від 21 листопада 2012 р. усім державам ООН приписувалося надавати допомогу, в тому числі шляхом забезпечення організаційно-технічної підтримки щодо осіб під їх юрисдикцією і контролем, таких як жертви, свідки і особи, затримані в результаті операцій, проведених на підставі цієї резолюції [3]. Тим самим приділяється гуманітарна увага до піратів та їх жертв. Таке гуманне ставлення до піратів модно побачити й у згаданій доповіді Генерального секретаря ООН S/2012/783, ст. 55 якої вказує, що «передача Сомалі осіб, засуджених за злочини, пов'язані з піратством, має вирішальне значення для

зміцнення зусиль з боротьби з піратством біля берегів Сомалі і в Індійському океані». Така передача ув'язнених, вважає Генсек ООН, «дозволяє їм знаходитися ближче до своєї сім'ї і не втрачати зв'язків зі своєю культурою, мовою і релігією, а також підвищує ймовірність їх успішної реінтеграції в суспільство» [1]. Важко зрозуміти, які реальні наслідки буде мати відповідний гуманізм, водночас для вітчизняних умов це питання, на відміну від реабілітації жертв піратських нападів, має суто теоретичне значення.

Висновки. Практичні умови реабілітації жертв піратських нападів в Україні ускладнюються тим, що цьому процесу в Україні майже не приділяється увага. Вона привернута насамперед до участі у вирішенні піратських інцидентів, після повернення жертв піратських нападів на батьківщину вони залишаються поза увагою держави, системи соціального страхування, роботодавців тощо. Безумовно, в ситуації, коли держава розглядає українських моряків виключно як додаткове джерело доходів до бюджету (щорічно проводяться компанії з подвійного оподаткування моряків), не варто очікувати від неї певних організаційно-правових заходів на користь жертв піратства.

Водночас такі правові заходи можливо вжити в умовах тристороннього діалогу. Адже головна проблема жертв піратських нападів сьогодні полягає у їх незахищеності умовами трудових та колективних договорів. Зокрема, у практиці їх укладання, зокрема, й за проформами, передбаченими ІТФ, судовласник у випадку відбитого піратського нападу нічого додатково не компенсує членам екіпажу, у випадку захоплення піратами екіпажу на судовласника розповсюджуються умови форс-мажору і він у кращому випадку виплачує екіпажу базову заробітну платню, а у гіршому — лише забезпечує екіпаж провізією, водою тощо. Ушкодження або смерть під час піратських інцидентів покриваються компенсаційними виплатами за трудовим договорами, але психічні травми та довготривалі нервові розлади судовласник, як правило, намагається не компенсувати. Спроби стягнення компенсації моральної шкоди з судовласника у вітчизняних судах призводять до суперечливих наслідків.

Тому ключовим завданням українських морських профспілок слід вважати включення до колективних угод спеціальних правових механізмів, які передбачають надання моряку компенсації за фактом піратського нападу та прогресивної компенсації, що залежить від терміну ув'язнення моряка у якості заручника піратів, а також обов'язкове нарахування моряку заробітної плати під час такого перебування. Відповідні заходи є набагато більш прозорими та ефективними, ніж досліджені вище запропоновані ІТФ благодійні фонди та їх допомога. Детальне розроблення відповідних організаційно-правових механізмів має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доклад Генерального секретаря, представленый во исполнение резолюции 2020 (2011) Совета Безопасности от 22 октября 2012 г. S/2012/783. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/549/87/PDF/N1254987.pdf>
2. Резолюция 2020 (2011), принятая Советом Безопасности на его 6663-м заседании 22 ноября 2011 года S/RES/2020 (2011). — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/604/23/PDF/N1160423.pdf>

3. Резолюция 2077 (2012), принятая Советом Безопасности на его 6867-м заседании 21 ноября 2012 г. S/RES/2077 (2012). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/600/86/PDF/N1260086.pdf>

4. High-level Action Plan of the Organization and Priorities for the 2012-2013 biennium : IMO Resolution A.1038(27) on 30 November 2011. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.imo.org/About/strategy/Documents/1038.pdf>

5. Maritime Piracy Humanitarian Response Programme. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mphrp.org/publications.php>

6. Oceans Beyond Piracy project. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://oceansbeyondpiracy.org/matrix/activity/maritime-piracy-humanitarian-response-programme-mphrp>

7. Piracy and Armed Robbery against Ships in Waters off the Coast of Somalia : IMO Resolution A.1044(27) on 30 November 2011 (Agenda item 9). – [Electronic resource]. – Access mode: http://www.imo.org/OurWork/Security/SecDocs/Documents/Piracy/A.1044_27.pdf

8. Strategic Plan for the Organization (for the Six-year Period 2012 to 2017): IMO Resolution A.1037(27) on 22 November 2011. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.imo.org/About/strategy/Documents/1037.pdf>

УДК 347.799.2

Е.Б. Хачатуров, к.т.н., с.н.с., проректор
з науково-педагогічної, адміністративної роботи
та розвитку Національного університету
кораблебудування ім. адмірала Макарова;

Д.О. Нікіша, к.ю.н, завідувач лабораторії
кафедри морського та митного права НУ «ОЮА»

РОЛЬ І МІСЦЕ СУДНОБУДУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У даній статті досліджується стратегічна і соціально-економічна важливість галузі кораблебудування для України, розглядається її сьогоденний економічний і технічний стан. Пропонуються можливі варіанти розвитку галузі кораблебудування шляхом удосконалення нормативної бази України.

Ключові слова: морське право, морська держава, суднобудування, судноплавні компанії, законодавчі зміни.

В данной статье исследуется стратегическая и социально-экономическая важность отрасли кораблестроения для Украины, рассматривается её сегодняшнее экономическое и техническое состояние. Предлагаются возможные варианты развития отрасли кораблестроения путём усовершенствования нормативной базы Украины.

Ключевые слова: морское право, морская держава, судостроение, судоходные компании, законодательные изменения.

This article researched the strategic and socio-economic importance of the shipbuilding industry in Ukraine, reviewed its economical and technical conditions. Also this article offers possible options for the development of shipbuilding industry by improving the legal framework of Ukraine.

Keywords: maritime law, maritime state, shipbuilding, shipping companies, legislative changes.